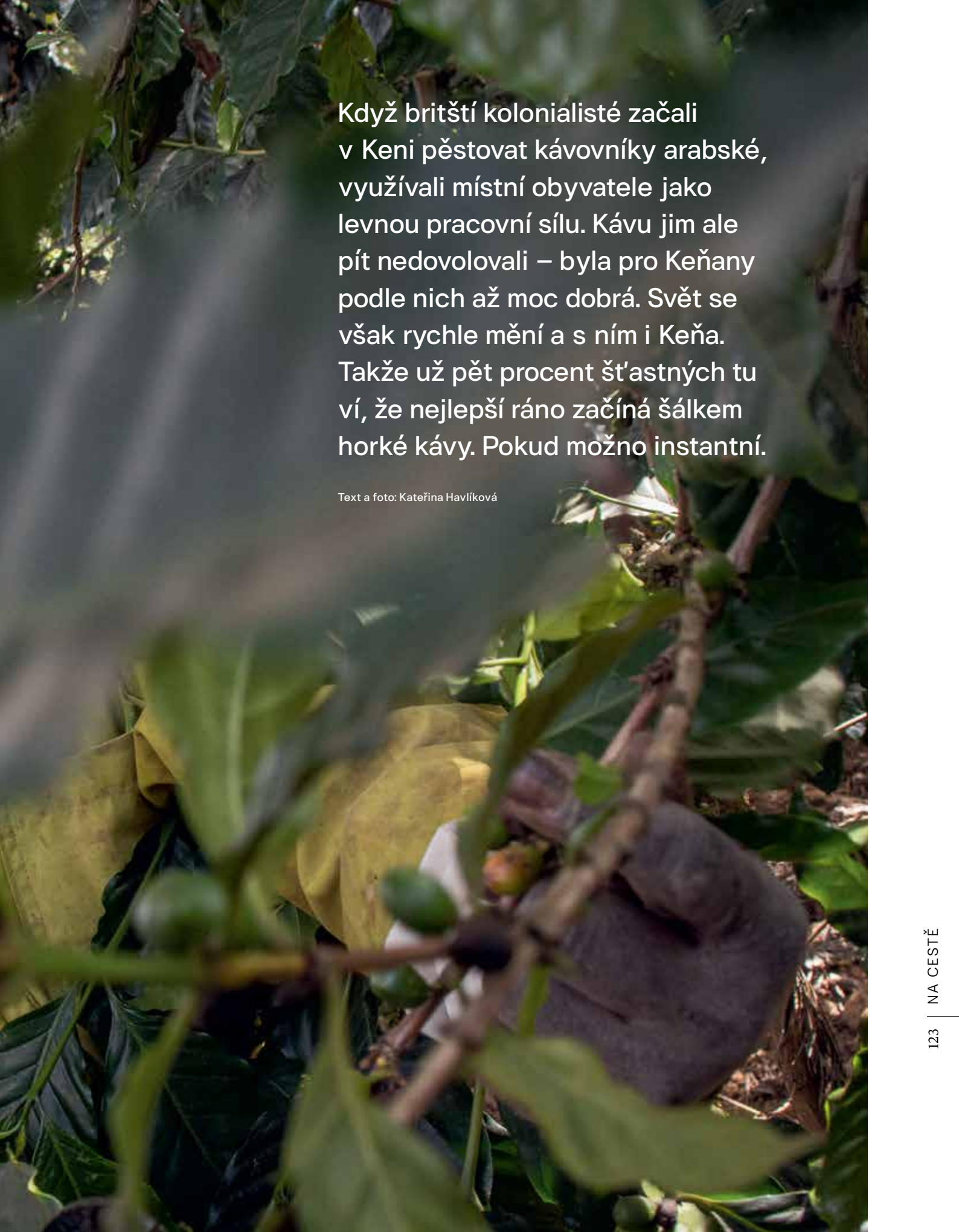

KEŇU MĚNÍ KÁVA, KLIMA I ČÍNA

Když britští kolonialisté začali
v Keni pěstovat kávovníky arabské,
využívali místní obyvatelé jako
levnou pracovní sílu. Kávu jim ale
pít nedovolovali – byla pro Keňany
podle nich až moc dobrá. Svět se
však rychle mění a s ním i Keňa.
Takže už pět procent šťastných tu
ví, že nejlepší ráno začíná šálkem
horké kávy. Pokud možno instantní.

Text a foto: Kateřina Havlíková

Keňa roste a mládne. Od 60. let, kdy země získala nezávislost, se její populace zvýšila pětinasobně na více než padesát milionů obyvatel. Průměrný věk je přitom dvacet let. Kdyby východoafrickou zemi, rozprostírající se od malebných břehů Indického oceánu přes vyprahlou poušť a polopoušť Severovýchodní provincie až po národní parky Amboseli, Masai Mara, jezero Turkana nebo pohoří Cherangany Hills a ukusující si část Viktoriina jezera, symbolizoval jeden jediný člověk, v některých místech Spojených států by mu ani nenalili.

Jenže Keňané nejsou homogenní celek. Každého z nich utváří prostředí, v němž žije, náboženství, příslušnost k jedné z přibližně padesáti etnických skupin, přístup ke vzdělání i pracovním příležitostem, pohlaví, dosah dopravní obslužnosti a v neposlední řadě globalizace. Do země skrz média a sociální sítě proudí zahraniční kultura, lákavé obrázky všeho, co by mohli mít.

V Keni dnes seženete skoro všechno. Ve velkých městech. Těch, které z dálky charakterizují nově rostoucí věžáky: Nairobi a Mombasa. Jejich centra se s přimhouřením oka podobou nevymykajícím srdcím světových metropolí. K mrakodrapům vedou široké několikaproudé bulváry se světlými křižovatkami. Lemují je bloky kancelářských a obytných budov s obchody, restauracemi i kavárnami v přízemí.

Jenže bez dopravní infrastruktury rozvoj vázne. A Keňa s národním dluhem přesahujícím 80 miliard dolarů na investice do dlouho zanedbávaných inženýrských sítí, silnic, železnic a vodních cest nemá. Kromě líbivých obrázků ze zahraničí tak přicházejí i investoři. Z Číny, Velké Británie, Nizozemska, Belgie a Jihoafrické republiky. Jejich projekty mění keňskou ekonomiku i tvář krajiny. Doslova.

Růst přes hranice

V roce 2018 protnul Národní park Nairobi železniční koridor spojující hlavní město s přístavem Mombasa. Kontroverzní řešení spojnice nejdůležitějších keňských

Hlavní město Nairobi roste do velikosti i do výšky. Centrum metropole si nezádá s jinými ve světě.

Mama Annan Mundiaová (nahore) vede na skládce v Dandoře (dole) jednu z pracovních skupin. Skládka měla být uzavřena po naplnění 500 tisíci tun odpadu. Dnes obsahuje odhadem asi 1,8 milionu tun odpadu všeho druhu.

center ustálo i žalobu strážců parku a ochránců přírody. Ti poukazovali na to, že stavební práce i sama stavba můžou ohrozit život a migraci zeber, pakoňů, lvů i žiraf, které v parku žijí. Argumenty ochranou přírody, která představuje lákadlo, za nímž do Keni ročně proudí miliony turistů, byly nevyslyšené. Výstavba v parku byla nejlevnějším řešením projektu.

Při výletu na safari v bezprostřední blízkosti hlavního města si tak turisté létající do Keni za divokou přírodou můžou pořídit fotky nosorožců s několika kilometrů dlouhým železničním mostem v pozadí. Po dostavbě

pokoušela podnikat. Vařila a prodávala kaši. Ovšem bez pomoci příbuzných nakonec skončila na největší keňské skládce na předměstí Dandora, kde se živí sběrem materiálu. Tak jako dalších asi pět tisíc lidí.

„Řekli mi, že musím na operaci, protože mi v těle něco našli. Že to nemůžou vyléčit, jen zjistit, co je v jejich silách, a to udělat. Ale pořád to bolí. Nemůžu pořádně pracovat, jsem pomalá a slabá. Musím prý jít na další vyšetření,“ konstatuje tichým hlasem vedle své chatrče z nalezených plechů. Po skoro třiceti letech má ze života a práce na skládce, kde končí evropský

Po skoro třiceti letech má ze života a práce na skládce, kde končí evropský textil, komunální, průmyslový i zdravotnický odpad, podlomené zdraví. Přesto si nestěžuje. Naopak tvrdí, že je šťastná.

trati se zkrátila doba přepravy mezi městy vzdálenými od sebe necelých pět set kilometrů z více než patnácti hodin na méně než pět. Kapacita pro přepravu zboží a surovin násobně vzrostla.

V posledním desetiletí v blízkosti dopravně kolabujícího hlavního města taky vyrostla dálnice Nairobi Expressway a východní obchvat. Začaly práce na stavbě dopravního koridoru s mezinárodním přesahem vedoucího z přístavu na ostrově Lamu. Největší letiště Joma Kenyatta v Nairobi dostalo nový terminál a modernizace a rozšiřování se týkají taky dalších bodů námořní, letecké i pozemní dopravy. Bohatá keňská města slibují svým obyvatelům i obyvatelům chudých, vzdálených a usychajících regionů lepší a snazší život. Metropoli Nairobi obývá skoro deset milionů lidí. Nikdo, s kým jsem se tam setkala, se tam nenarodil.

„Přistěhoval jsem se sem s rodiči, když jsem byl malý,“ vyprávěl řidič Uberu Robert při cestě ze čtvrti Ngong do sloního sirotčince. Času jsme měli dost. Kvůli charitativnímu pochodu tisíců školáku a jejich učitelů na pomoc dětem se srdečnými nemocemi doprava zkolabovala. „Vyrosl jsem na předměstí a tam taky žiju. Mám tam malou farmu, pěstuju si banány a zeleninu,“ pokračoval, než jsme začali probírat rostoucí ceny surovin a potravin, z nichž některé kvůli válce na Ukrajině a sankcím proti Rusku skoro zmizely z regálů.

Do Nairobi se před desítkami let přistěhovala i drobná dáma Irene Wangoiová. Po manželově smrti se

textil, komunální, průmyslový i zdravotnický odpad, podlomené zdraví. Přesto si nestěžuje. Naopak tvrdí, že je šťastná. „Žiju dlouhý život a pořád setkávám skvělé lidi. Dokud bude Bůh se mnou, překonám všechny těžkosti.“

Není to nemožné

Jestli Keňany něco spojuje, pak je to víra. Ne náboženství, ale víra. V lepší budoucnost věří i Annan Mundiaová. Místní mama. Jedna z šéfků pracovních skupin. Jedné z jejích dcer se podařilo dostat na střední školu. „Je jí teprve sedmnáct, ale chce se stát zdravotní sestrou.“ K tomu ji podle Annan vedou zkušenosti z prostředí, ve kterém vyrostla a ve kterém minimálně část jejích sourozenců taky zestárne. „Vidí, v čem tady žijeme, co jíme. Je to dobrá studentka.“

Ovšem platit studia i ubytování na internátu je pro Annan náročné. Vzdělání totiž v Keni není zadarmo a dosáhnout na stipendia, která poskytují neziskové organizace a zahraniční mecenáši, je téměř nemožné. Annan se ale naděje na lepší život jednoho ze svých dětí nevzdává. Není to nemožné.

Důkazem je James Kanga. Muž, který občas novináře po skládce provází, kdysi pod mama Annan pracoval. Pak se mu ale podařilo vystudovat střední i vysokou školu. Zatímco jiné děti v Dandore končily v řadách místních gangů, on našel cestu ven.

Osmdesátičtyřletý Joseph Matingi Mbithi strávil na kávové farmě skoro celý život. O těžkosti prací nemusí mluvit. Stačí se podívat na jeho ruce (dole).

Kávévé třešně stráví dva dny ve fermentačních nádržích, kde přichází o bílou dužnatou slupku (vpravo). Pak míří vodním kanálem na síta, na nichž je farmáři několik dní opatrně suší na slunci.

Skládka na předměstí vznikla v 70. letech a byla plánovaná na maximálně 500 tisíc tun odpadu. Už v 90. letech byla podle studií plná. Dnes obsahuje přes 1,8 milionu tun odpadu a bude růst dál. Přestože je oficiálně uzavřená, každý den na ni směřují desítky dalších aut s odpady. Spalovna, která měla situaci řešit, dodnes nestojí, přestože plán na její výstavbu vznikl už v roce 2010.

Hrdí na tradici i pokrok

Jen asi šedesát kilometrů jihovýchodně od skládky leží na úpatí hor městečko Machakos. Je stejně živé a bláznivé jako jakékoliv jiné větší sídlo v Keni. Stačí se ale vydat za jeho hranice a dopravní chaos i mumraj zmizí. Silnice přejde v prašnou cestu, kterou obklopují jen lesy a svahy. Na terasovitých polích tu rostou tisíce keřů kávovníků arabských.

Kávovníky už v Keni dávno nepěstují běloši. Ve vysokých nadmořských výškách tu farmaří místní. Někteří už po několikátou generaci, jiní jsou nováčky. Většina z nich se pak sdružuje do družstev, čímž chtějí zvýšit svou konkurenceschopnost. Třeba i tím, že se jim

podaří získat certifikát Fairtrade.

Na první pohled idylický kraj, kde na prudkých sypkých cestách plných děr a balvanů člověk častěji potká stádo koz než auta. Lidé jsou tu milí, na rozdíl od kosmopolitních měšťanů často mluví jen velmi chatrnou angličtinou. Zato nešetří úsměvy, modlitbami, avokády, toustovým chlebem a instantní kávou. Poslední dvě zmiňované věci jsou pro ně symbolem Západu.

Jsou taky neuvěřitelně hrdí nejen na svůj kousek půdy a keře, které den co den obhospodařují, ale i na celé své družstvo. Na to, že se jim podařilo modernizovat sušárny, že začali chovat včely, že mají umývárnu a záchod, že dotáhli do mlýna elektřinu, že si dokážou finančně vypomocet v době neúrody a že zatím úspěšně přežívají extrémní výkyvy počasí. I když se uprostřed toho klidu a zeleně pod modrým nebem může zdát, že světové problémy neexistují, klimatickou krizi tu obyčejní lidé berou vážněji než v některých částech rozvinutého světa.

„Kávovník arabský plodí jen na třech větvích. Proto je potřeba zbylé ustríhat a i pak musíme keře neustále

prořezávat, aby v nich nebylo vlhko,“ popsal základní práci na farmě pěstitel a člen kávového družstva Bernard. Vlhko může přivodit kávovým třešním plísň. Kromě nich ale hrozí rostlinám i další choroby, třeba kávová rez, se kterou se farmáři potýkají v posledních letech čím dál častěji. Kvůli změnám počasí. Arabica roste a plodí při teplotách 17 až 25 stupňů. V horách, které celé století byly ideálním místem pro pěstování kávovníků, ale teplota rok co rok roste. Mění se i roční období. Sucha se prodlužují, deště jsou prudší. Když nastanou, strhávají pracně stavěné terasy.

Ty své musí každoročně obnovovat taky 84letý Joseph Matingi Mbithi. Bývalý ředitel základní školy se o kávovníky stará přes šedesát let. Pod žlutým pracovním pláštěm měl při schůzce zářivě bílou košili. To kvůli novinářské návštěvě. Zaujaly mě jeho ruce. Upracované. Šedivé a hrubé, jako by byly z kamene. Pořád ale schopné uchopit kovové kleště a s jejich pomocí uštípnout větve. Joseph tráví na plantáži každý den. Bere si na ni s sebou i hrneček a termosku. Je jedním z pěti procent Keňanů, kteří kávu pijí. I díky tomu, že kávové družstvo

ČÍNA V KENI

Čínský vliv v Africe sílí. V Keni začala východoasijská velmoc významně upevňovat svůj vliv od nástupu prezidenta Uhuru Kenyatty v roce 2013. Už dříve Keňa posílala do Číny na výcvik své vojenské důstojníky. Od roku 2016 tam školí i soudce, policii a čínský výcvik mají taky zaměstnanci keňské železnice. Mezi lety 2006 až 2017 si Keňa od Číny půjčila skoro 10 miliard dolarů a v roce 2019 tvořil keňský dluh vůči Číně více než 70 procent jejího zahraničního dluhu. Problém představuje utajení smluv mezi oběma zeměmi. Podobné případy z jiných afrických zemí (Nigerie a Zambie) ukázaly, že dokumenty obsahují například pasáž o podřízení se právu Čínské lidové republiky v případě sporu nebo vzdání se suverenity nad důležitými zařízeními nebo zdroji ve prospěch Pekingu v případě platební neschopnosti.

Kaliluni, jehož je součástí, si začalo část vlastní úrody taky pražit a mlít. Jako první široko daleko. Farmáři asi tuší, že první od začátku do konce zpracované kafe není dokonalé. Ale je místní, autentické a je jejich. Prodávají ho v maličkých papírových sáčkích, za které jim parta novinářů skoro trhá ruce. Tomu zájmu lidí z kraje 3v1 instantních směsí se místní pobaveně podivují. Ale jsou pyšní.

Družstvo má stovky členů. Jenže stárne, stejně jako celá horská populace. Narazit na místních farmách a v osadách na vitální devadesátáčníky není zas tak těžké. I děti je na školních dvorcích pořád dost. Jakmile ale vyrostou, mizí.

Změny

Mladí z hor u Machakos odcházejí stejně jako z většiny keňského venkova. I tam totiž dorazily telefony, internet a sociální sítě. Vidí, co všechno můžou mít a že se můžou mít lépe. Nechtějí trávit život tvrdou prací v místech, odkud se vzdálenosti neměří v kilometrech, ale v hodinách. Osady kolem Machakos jsou od Nairobi vzdálené nejméně tři hodiny cesty. Na veřejnou dopravu přitom můžou místní zapomenout. Na rychlou lékařskou pomoc v případě potřeby taky. Ne ve všech oblastech a odvětvích pokračuje rozvoj tak rychle jako v byznys centrech, turistických oblastech a na dopravně strategických místech a spojích.

Keňa se mění. Zažívá horší i lepší období. Ekonomicky i populačně roste, rozvíjí se, politicky se reformuje, zažívá pozitivní změny v postavení žen ve společnosti a snad taky narovnávání práv sexuálních menšin – i když jen pomalu a na úrovni zákonů a soudnictví, ne v přístupu společnosti. Mění se i keňská stále neuvěřitelně rozmanitá společnost. Keňané vědí, co nabízí svět tam venku. Vědí, že se můžou mít lépe. A věří, že to přijde. Jen potřebují, aby víc věřili ve své schopnosti věci tvořit a měnit než v dobrou vůli všemohoucího, který má jejich životy v rukou. ●

Kateřina Havlíková

Vystudovala žurnalistiku v Brně a politologii – africká studia v Hradci Králové a Akkře. Pracuje v zahraniční redakci Českého rozhlasu a zajímá se o subsaharskou Afriku. Ve volném čase ráda cestuje nejen po Africe, ale taky po evropských horách, plave nebo fotí.

„Televize není život. Ve skutečném životě musí lidé opustit kavárnu a jít do práce.“

„Kdybych byl žena,
používám kávu jako parfém.“

JOHN W. VAN DRUTEN
ANGLICKÝ DRAMATIK
A DIVADELNÍ REŽISÉR

„Všichni kafašisti, táhněte k čertu
a nepoučujte!“

SYLVIO SPOHR
MAJITEL CAFÉ LOUVRE

BILL GATES
/ AMERICKÝ
PODNIKATEL

Bez své ranní kávy se cítím vyschlý
jako pečená koza.

JOHANN SEBASTIAN BACH
NĚMECKÝ HUDEBNÍ SKLADATEL

„Raději si teď dopřeji kávu než
komplimenty.“

LOUISA MAY ALCOTT
AMERICKÁ SPISOVATELKA

„Kvalita přednášky často závisí na
kvalitě kávy.“

VIKTOR FRANKL
RAKOUSKÝ NEUROLOG
A PSYCHIATR

„Káva musí být horká jako peklo,
černá jako ďábel a sladká jako
láska.“

**CHARLES MAURICE DE
TALLEYRAND-PÉRIGORD**
FRANCOUZSKÝ DIPLOMAT

„Raději bych trpěl a měl kávu, než
přišel o smysly.“

NAPOLEON BONAPARTE
FRANCOUZSKÝ VOJEVŮDCE
A STÁTNÍK

